

НАУМОВА Анна Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4273-8068>

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Відповідно до положень ст. 3 Конституції України людина, її життя та здоров'я, честь та гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Визнання державою цінності людської особистості викликає необхідність створення ефективно діючих механізмів, які забезпечують кожній людині та громадянину можливість домагатися захисту та відновлення прав і свобод від будь-яких незаконних обмежень та порушень. Завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура (ст.2 КПК) [2].

Вивчення матеріалів слідчої, прокурорської, судової практики, результати наукових досліджень, правова статистика свідчать, про те, що *приблизно 30% людей потрапляють «під приціл» правоохоронних органів випадково, незаконно. Нерідко – задля виконання такого собі "плану" щодо «посадок»* [3]. Так, у 2022 році судами першої інстанції було ухвалено 714 виправдувальних вироки [4]. Слід зазначити, що виправдані особи майже не мають можливості реалізувати своє право на відшкодування державою шкоди, заподіяної незаконними діями або бездіяльністю органів дізнання та слідства, у зв'язку із судовою тяганиною та відсутністю у кримінальному процесуальному законодавстві норм, що регламентують процедуру реабілітації. Так, 50% опитаних нами співробітників правозахисних

організацій України підтверджують поодинокі факти відшкодування невинуватій особі майнової та моральної шкоди, заподіяної незаконним та необґрунтованим кримінальним переслідуванням, незаконним засудженням, неправосудним судовим рішенням про застосування примусового заходу медичного або виховного характеру.

Процесуальна процедура реабілітації осіб, незаконно і необґрунтовано притягнутих до кримінальної відповідальності, незаконно засуджених, та відшкодування їм шкоди не визначена у чинному КПК України. Таким чином, відповідальність держави перед особою за незаконне і необґрунтоване кримінальне переслідування, незаконне засудження є химерною і не відповідає конституційним принципам. Вирішення зазначеної проблеми потребує розробки правової концепції щодо відповідальності держави перед реабілітованим, унормування у чинному КПК поняття, підстави реабілітації, удосконалення правового механізму захисту прав реабілітованого, відшкодування шкоди у повному обсязі за рахунок держави

У ч.5 ст.5 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 року [5]; ч.5 ст.9, ч.6 ст.14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року [6]; ст. 85 Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року [7]; ч.1 ст.14 Конвенції проти катувань та інших жорстоких та нелюдських або принижують гідність видів поведінки та покарання 1984 року [8] та інших міжнародних актах унормовано право особи на реабілітацію та компенсацію заподіяної шкоди. У сфері кримінального судочинства реалізація вищевказаних міжнародних і конституційних норм повинен забезпечити кримінально-процесуальний інститут реабілітації. В Україні на законодавчому рівні питання правового забезпечення реабілітації у кримінальному судочинстві не вирішено. У зв'язку з цим проблема правової регламентації реабілітації у кримінальному судочинстві є актуальною.

Аналіз юридичної літератури, правової статистики дозволяє дійти висновку, що правова відповідальність держави перед особою, щодо якої мало місце здійснення незаконного та необґрунтованого кримінального переслідування, незаконного засудження, неправосудного судового рішення про застосування примусового заходу медичного чи виховного характеру, полягає у відновленні прав і свобод особи, відшкодування їй фізичної, майнової та моральної шкоди.

Резюмуючи викладене, вважаємо, що необхідно доповнити

Кримінальний процесуальний кодекс України *главою «Реабілітація»*, в положеннях якої викласти: поняття реабілітації, умови та процесуальні підстави визнання права особи на реабілітацію; суб'єкти реабілітаційних правовідносин; підстави часткової реабілітації на досудовому і в судовому провадженні; процесуальний порядок реабілітації в ситуації примусової самообмови; порядок поновлення порушених прав і свобод реабілітованого; поняття фізичної шкоди та порядок її відшкодування; визначення майнової, моральної шкоди, завданої реабілітованому, правовий механізм відшкодування майнової шкоди; усунення наслідків моральної шкоди реабілітованому та її компенсація. Доцільно також доповнити у ст.3 КПК " Визначення основних термінів Кодексу " п.29, в якому викласти поняття реабілітації в наступній редакції: *« реабілітація – це визнання в установленому законом порядку невинуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення та поновленні її прав і свобод та відшкодування заподіяної їй шкоди»*.

Зазначена пропозиція законодавчого визначення реабілітації має певне наукове та практичне значення. Правова регламентація реабілітації має бути спрямована на реальне забезпечення захисту особи від необґрунтованого та незаконного кримінального переслідування або незаконного засудження, неправосудного судового рішення про застосування примусового заходу медичного чи виховного характеру, відновлення прав і свобод, компенсації фізичної, майнової та моральної шкоди.

Список використаної літератури: 1. Конституція України. : Закон України від 28.06.1996 № 254к/ 96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> 2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.20212 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> 3. В заручниках у системи. Чому в українських судах не працюють виправдувальні вироки? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/07/3/7299202/> 4. Судова статистика. URL https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022 5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text 6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text 7. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07 .1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text 8. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському

або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню
26 листопада 1987 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/
laws/show/995_068#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068#Text)